

Cultuurhistorische en natuurwandeling

GRIMMINGE IN DE SCHADUW VAN DE ABDIJ VAN BEAUPRÉ EN HET RASPAILLEBOS

Freddy DE CHOU

Grimminge

Grimminge luidde in 1068 *Grimighem* en in 1234 *Grinenghem*. We vinden hierin het Germaans *Griminga haim* of de woonplaats van de lieden van *Grimo*.

In de 13de eeuw is de dorpsheerlijkheid Grimminge in het bezit van de heer van Boelare. In 1309 wordt het domein verkocht aan de familie van Edingen. Driehonderd jaar later verkoopt Karel de Ligne, prins van Arenberg, heer van Edingen, de heerlijkheid aan de abdis van Beaupré.

De Onze-Lieve-Vrouwekerk

Ook de kerk is aanvankelijk eigendom van de heren van Boelare. Bij de stichting van de abdij van Beaupré in 1228 schenkt Aleidis van Boelare het personaat aan de nieuwe abdij. De huidige kerk dateert van 1842-1843, maar haar laat-gotische spitsetoren is ouder. Ze herbergt enkele waardevolle cultusvoorwerpen zoals een houten beeld voorstellende Maria met kind van ca. 1600, uit dezelfde periode een gepolychromeerd eiken beeld van de H. Antonius-abt, een houten zeventiende-eeuws kruisbeeld en in classicistische stijl gesneden biechtstoelen. Aan de buitenzijde zijn in de kerkmuur, gevat in fraaie nissen, de vijf blijde, de vijf droeve en de vijf glorieuze mysteriën uitgebeeld. De achttien ijzeren kruisjes achter de kerk herinneren aan de periode 1902-1919 wanneer verdreven Franse zusters een onderkomen vinden in het kasteel Beaupré.

Grimminge (Detail uit de Horenbaultkaart van het Land van Aalst - 1595) We zien centraal ten zuiden van de Dender de kerk van Grimminge. Links daarvan bevindt zich het klooster van Beaupré. De Houtenklopmolen vinden we centraal bijna aan de rand van het uitgestrekte Raspaillebos.

De pastorie

Het fraaie pastoorshuis ten noorden van de kerk werd gebouwd volgens plannen van de Gentse architect Jan Baptist Simoens (1715-1779). Deze is ook ontwerper van o.a. de kloostergebouwen en de poort van de abdij van Beaupré, het abtenhuis en het poortgebouw van de Sint-Adriaansabdij in Geraardsbergen, de poort van het kartuizerklooster in Sint-Martens-

Lierde, een deel van de abdijkerk in Ninove ... De datering door middel van muurankers in de voorgevel van de pastorie leert de aandachtige toerist de bouwperiode: mei 1776 - juli 1777.

Het gemeentehuis

Het neoclassicistisch gebouw dat vroeger dienst deed als gemeentehuis dateert uit 1896. De gevel wordt

Kerk, gemeentehuis en Orange I (foto J. Coppens)

centraal bekroond met een driehoekig fronton voorzien van het wapenschild van de gemeente en opschrift *gemeentehuis*. In een nis van het gebouw bevindt zich een openbaar toilet en voor de gevel staat de roepsteen waarop vroeger de champetter berichten verlas. Na het slopen van de oude herberg *De Swaene* wordt in 1926 links een vleugel bijgebouwd.

Het monument Orange I

In 2008 werd op het dorpsplein een monument ter ere van het Belgisch trekpaard onthuld. De vos Oranje I, die in Grimminge zou geboren zijn, symboliseert *den dikken van den Dender*, één van de drie erkende trekpaardenrassen.

De schandpaal

Op het kerkhof achter de kerk prijkt

een arduinen schandpaal. De veroordeelde werd er met een ijzeren ring en kettingen aan handen en voeten vastgebonden en ten aanschouwing van iedereen aan de kaak gesteld.

Het Withof

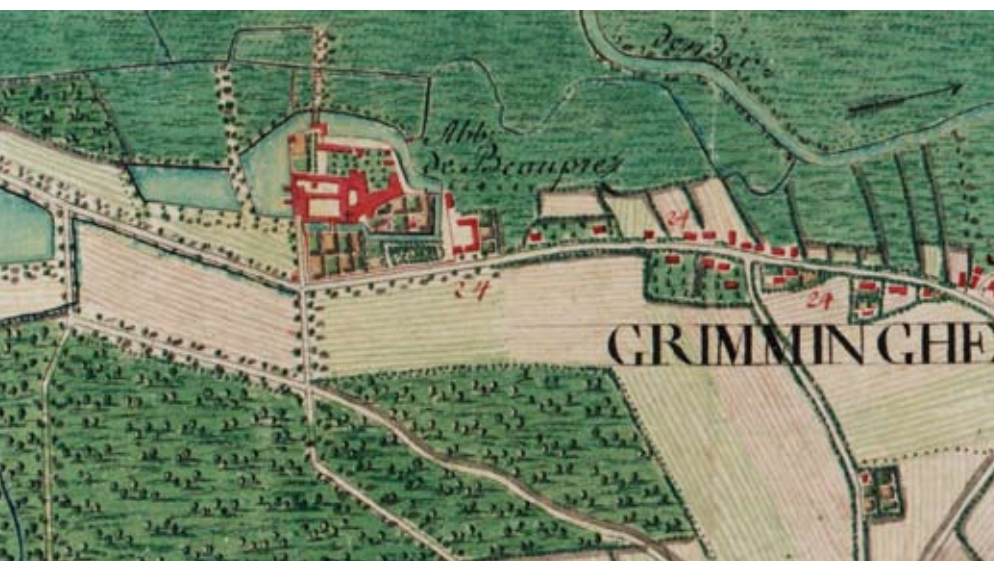
Rechts naast de kloostermuur van Beaupré bevindt zich het *Withof*, gedateerd 1754 op de imposten van de voordeur en in de zijgevel. Het boerenhuis werd door abdis Bernarde Lison gebouwd, waarschijnlijk ter vervanging van het neerhof binnen de kloostermuren. Merkwaardig aan de witgekalkte voorgevel zijn de drie korfboogdeurtjes, de rechthoekige venstertjes, oorspronkelijk met kruiskozijsen, en de oculus boven de voordeur, alle gevat in een zandstenen omlijsting.

De abdij van Beaupré

De vrouwenabdij van Beaupré wordt in 1228 gesticht door Aleidis, dame van Boelare. Van bij de oprichting wordt er de levenswijze van de Orde van Citeaux, moederhuis van de Cisterciënzerinnen, gevolgd. Het klooster ziet zich trouwens zes jaar later, in 1234, officieel in de Orde opgenomen.

De stichting kadert perfect in de toenmalige tijdgeest waarin de hervormingsbeweging en het Cisterciënzerideaal een enorme weerklank hebben. En ongetwijfeld speelt ook Aleidis' godsdienstigheid, o.a. beproefd door drie weduwschappen, een belangrijke rol.

Milde schenkingen in de beginperiode en aankopen later zorgen ervoor dat de abdij eigendommen en allerlei rechten verwerft in tweentwintig gemeenten in Vlaanderen, vijf gemeenten in Brabant en drie in Henegouwen. In de loop van de eeuwen voorzien de inkomsten hieruit grotendeels in de behoeften van de kleine kloostergemeenschap. Daarnaast baten de monialen in eigen beheer een hofstede uit. In 1571 bedraagt de bedrijfsoppervlakte van deze uitbating 95 ha. Hiervan is ruim de helft bos. De jaarlijkse verkoop

De abdij van Beaupré op de kaart van Ferraris - ca. 1777
Het Withof in hoefijzervorm staat rechts van de omheiningsmuur afgebeeld

Kasteel Beaupré: het voormalig gastenkwartier van de abdij (foto J. Coppens)

van hakhout, het bos is daarvoor in 'tailen' ingedeeld, levert de kloosterlingen een aardige stuiver op. Het kloosterpand wordt dan als volgt beschreven: *'een beluyckte, groot vier bunderen, twee dachwanden ende xxxiii roeden, met de kercke ende tkerkhof ende edifficien ende huysinghen als de cameran, twasch- ende backhuys, brauwerye, gastencamere, duyfhuys, schueren, stallen, smesse, waghenuys ende poorte'*.

Kent de abdij perioden van hoge geestelijke en materiële bloei, ook totale verwoesting valt haar te beurt. Bijzonder zwaar krijgt zij het te verduren tijdens de godsdiensttroebelen op het einde van de 16de eeuw en de oorlogen van Lodewijk XIV op het einde van de 17de eeuw. Telkens echter kan het klooster uit zijn puin herrijzen. In 1760-1779 worden op basis van plannen van Jan Baptist Simoens de kloostergebouwen, kerk en poort vernieuwd. Ze bieden onderdak aan negentien koorzusters, zeven conversen, drie novicen, tien knechten en vijf meiden.

Het definitieve einde van de kloostergemeenschap voltrekt zich tijdens de Franse overheersing wanneer in 1795 al haar goederen in beslag worden genomen en later openbaar verkocht. De kerk, het kloosterpand en de dienstgebouwen vallen weldra onder de slopershamer en gaan voor altijd verloren. Van het eens zo machtige gebouwencomplex resteren nog enkel het gastenkwartier, opgetrok-

ken in 1760-1762, de monumentale ingangspoort en de kloostermuur. In 1965 verwoest een brand de inrijpoort en in 1991 het fraaie hoofdgebouw.

Het Boshof

Van het Boshof, ook wel *Hof Beaupré* genoemd, wordt soms ten onrechte gezegd als zou het door de abdij zijn opgericht. Dit blijkt fout te zijn omdat de plaats waar de hoeve nu nog staat tot het begin van de 19de eeuw onderdeel is van het Raspaillebos. Na de inbeslagname van de goederen van de abdij wordt het *Beauprébos* in 1796 ingelijfd bij de *Nationale goederen*. In de Hollandse periode, waarschijnlijk omstreeks 1827, wordt

dit *Koninklijk Domein* verkocht aan de Gentenaar Jean François De Looze. De enorm gestegen pachtprizen van de landbouwgronden rond het midden van de negentiende eeuw maken de exploitatie van bossen minder winstgevend. Daarom laat de voornoemde grootgrondbezitter het bos rooien. In 1865 richt hij te midden van zijn nieuwe landerijen een hoeve op. Deze blijft tot 1953 in het bezit van leden van de Gentse aristocratie: Thérèse Marie Ghislaine De Looze (1867), Graaf Karel de Kerckhove de Denterghem-Delimon (1875), Hypolyte Lippens-de Kerckhove de Denterghem (1904) en Arthur Edgard Stas de Richelle-de Kerckhove de Denterghem (1935). Deze laatste verkoopt in 1953 de hofstede aan de toenmalige pachter Jean Baptist Nachtegaele. In 1979 verandert het Boshof nog maar eens van eigenaar, maar het blijft een nachtegaal: Leonce Nachtegaele. En dat is maar best ook: wat zou een bos zonder nachtegalen zijn?

Hof te Hoogvorst

Een gelijklopende geschiedenis kent het *Hof te Hoogvorst* of de zogenaamde *Modelhoeve*. Eigenaar in 1834 van dat gedeelte van het bos is een zekere Warroqué, een bankier uit Bergen. Voor 1844 verwerft de reeds hoger vermelde Jean François De

Hof te Hoogvorst - 1982

Het Hof te Steenborre

Looze ook dit goed en laat er in 1864 na het rooien van het bos eveneens een gesloten hofstede bouwen. Deze gold naar verluidt als *model* voor een rationele landbouwuitbating.

De volgende eigenaars van het pachthof kennen wij reeds: Thérèse Marie Ghislaine De Looze (1867), de Gentse burgemeester Karel de Kerckhove de Denterghem (1875) en Hypolythe Lippens-de Kerckhove de Denterghem (1904). Door opeenvolgende erfenisverdelingen wordt het hof verder toebedeeld aan Robert Osterieth-Lippens (1935), Jacques Ernest Osterieth (1958) en Favier Jean Michel Osterieth (1959). Deze verkoopt in 1963 het domein aan de Geraardsbergse lucifersfabriek *Union Allumetière*, die er haar proefkwekerijen van het Instituut voor Populierenteelt vestigt. In 1978 wordt dit instituut en de hoeve overgenomen door het Ministerie van Landbouw, Bestuur van het Landbouwkundig Onderzoek.

Momenteel is er het *Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek* (INBO – zetel Gaverstraat Geraardsbergen) van de Vlaamse Gemeenschap geïnstalleerd. Deze instelling geniet wereldfaam op het vlak van het wetenschappelijk onderzoek naar houtsoorten. 15 ha proefvelden omringen de hoeve. Naast de hoeve bouwt het Vlaamse Gewest in 1996 de **Helix**, een centrum waar door tal van activiteiten op een educatieve manier de natuur en het milieu worden belicht.

Hof te Steenborre

Ook het verleden van het *Hof te Steenborre* is nauw verbonden met dat van het Raspaillebos. De site van deze hofstede ligt echter in dat gedeelte van het bos dat toebehoorde aan de Geraardsbergse Sint-Adriaansabdij en dat gelegen is op het grondgebied van Onkerzele. Ook hier volgt na de inbeslagname door de Franse Republiek de inlijving in de *Nationale Goederen* en later de mutatie naar de *Koninklijke Domeinen*. In 1827 worden 91 ha bos verkocht aan de Gentse rentenier Filip Delimon-De Looze. Bij de verdeling van zijn goederen in 1856 erft Therese Marie Ghislaine De Looze het grootste gedeelte ervan. Deze rentenierster bezit in 1869 106 ha landerijen en bossen of ruim één achtste van het grondgebied van Onkerzele.

Waarschijnlijk onmiddellijk na het verwerven van de gronden, in 1858 (?), besluit juffrouw De Looze er een hofstede te bouwen. Zij kiest hiervoor een plaats dicht bij de *Steenborre*, de bron van een gelijknamige beek. De aanwezigheid van water is altijd al een belangrijke factor geweest bij de keuze van de inplanting van een hoeve. Later zal het water zelfs door middel van een vernuftig systeem waarbij het zijn eigen gewicht gebruikt, 10 meter hoger gestuwd worden tot in de kelder van de hoeve.

Door de opeenvolgende erfenisverdelingen blijft de hofstede in het bezit van de reeds voormelde eigenaars met familienamen-vol-scharnieren: graaf Karel de Kerckhove de Denterghem-Delimon (1875) en Hypolythe Lippens-de Kerckhove de Denterghem (1904).

In 1935 wordt het goed echter toebedeeld aan Renée Lippens. Hij besluit in 1956 het pachthof te verkopen aan Michel De Pijper, die de hoeve voor eigen rekening uitbaat tot bij de verkoop in 1979 aan Etienne De Vos.

Het Raspaillebos

Dit boscomplex wordt algemeen beschouwd als een restant van het aloude Kolenwoud. Uit oude documenten blijkt inderdaad dat op het einde van de 12de eeuw het bos nog merkkelijk groter was dan nu. Het reikt dan haast tot aan de poorten van Geraardsbergen en neemt grote delen in van Grimminge, Onkerzele, Moerbeke, Zandbergen, Waarbeke en Galmaarden.

In 1571 bedraagt de beboste oppervlakte in Grimminge nog ruim 190 ha.

Dit is meer dan de helft van de toen aangegeven totale oppervlakte (370 ha) van het dorp. Hiervan behoort 50 ha toe aan de abdij van Beaupré en 125 ha aan de heer van Edingen. Het bosareaal bedraagt dan in Onkerzele 150 ha, in Moerbeke 95 ha en in Zandbergen 50 ha. De totale oppervlakte van het Raspaillebos mag op het einde van de 16de eeuw dus geschat worden op 500 ha.

Wij zagen al dat vooral rond het midden van de 19de eeuw grote gedeelten van het bos worden omgezet in landbouwgrond. De totale oppervlakte is thans teruggebracht tot 120 ha. Gelukkig is het bos momenteel eigendom van het Vlaamse Gewest en van Natuurpunt, zodat het voortbestaan niet meer wordt bedreigd.

Onthoud bij het betreden van het bos dat deze omgeving het enige *Geluids-arm Gebied* van Oost-Vlaanderen is.

Jan de Lichte

De naam 'Raspaille' wordt, waarschijnlijk ten onrechte, wel eens in verband gebracht met een oud-Frans woord dat *boef, vagebond* betekent. Het is een feit dat in de rampzalige 14de eeuw verjaagde boeren er een schuiloord vinden en omwille van hun plundertochten door de Franse kroniekschrijver Froisart *Les pourcellets alias de viggens* genoemd worden. Ook later zal het menigmaal voor lieden die op de zelfkant van de maatschappij beland zijn, een toevluchtsoord worden. Onder hen is de bekendste wel de beruchte Jan de Lichte.

De volksverhalen laten geen twijfel over het ooit aanwezig zijn van deze vagebond in het bos. Hierop geïnspi-

reerd trouwens laat Louis Paul Boon zijn held in het *Raspalje-woud* van een feest genieten zoals "Brueghel er nooit één heeft mogen meemaken".

De best gekende sage over Jan De Lichte is in de streek echter die in verband met de *vertinner*. Aan de rand van het bos zou toen iemand hebben gewoond die allerlei gebruiksvoorwerpen met tin overstak. Op een komfoortje met houtskool smolt hij tin in een pan, waarin hij dan lepels en vorken dompelde. Eens, toen hij alleen aan het werk was, viel hij doodmoe en met open mond in slaap naast zijn houtskoolvuurtje. Toevallig kwam juist Jan De Lichte daar voorbij en zei: 'Die vent zou nu niet mogen slapen maar zou moeten werken, zijn tin is immers gesmolten'. En toen zou hij het kokende

tin in de geopende mond van de vertinner hebben gegoten.

De Juffrouwkapel

In het Raspaillebos staat een wit kappelletje, lokaal gekend als "t Ifraaken". Het gebedsoord werd voor 1865 gebouwd en is toegewijd aan de H. Apollonia. Deze beschermheilige wordt aanroepen tegen tandpijn. De kapel werd in 2013 gerestaureerd door Natuurpunt.

De windmolen van Grimminge

De abdij van Beaupré verkrijgt kort na haar stichting de toestemming van de Vlaamse graaf voor het bouwen van deze korenwindmolen in de nabijheid van haar kloostergebouwen. De oudste vermelding van de molen dateert van 1244. Het was één van de oudste windmolens van Vlaanderen. De *clapmuelen*, later *houten klopmolen* genoemd, viel in 1951 in puin, nadat hij de laatste jaren van zijn bestaan met slechts twee wieken had gewerkt.

Literatuur

FREDDY DE CHOU, *12 Historische Hoeven uit Geraardsbergen*, in *Toeristische Kalender 1986*, V.V.V., Geraardsbergen, 1986.

ELIE DE MOL, *Een bekoorlijk dorpje langs de Dender, "mijn" Grimminge*, Zottegem, 1991.

MARTINE PIETERAERENS, *Beaupré (Grimminge)*, in *Van Beaupré tot Zwijveke, Cisterciëncers in Oost-Vlaanderen (1200-1999)*, Gent, 1999, p. 62-67.

GEERT VAN BOCKSTAELE, *Onze-Lieve-Vrouwabdij van Beaupré te Grimminge (Geraardsbergen)*, in *De Glans van Cîteaux in de Nederlanden, 900 jaar Cisterciënzerafdijen 1098-1998*, Brugge, 1997, p. 98-103.

GEERT VAN BOCKSTAELE, *De ontwerpen bouwactiviteiten van Jan Baptist Simoens voor de Sint-Adriaansabdij te Geraardsbergen en de abdij van Beaupré te Grimminge*, in *Het Land van Aalst*, 2011/3, p. 124-256.